

BOSHQALARGA QARAGANDA KAMROQ TENGLIKKA EGA BO'LGAN AYOLLAR HUQUQLARI

Marjona Muzaffarova Umid qizi

Toshkent davlat yuridik universiteti bakalavr talabasi

marjonmuzaffarova0705@gmail.com

*Ayollar huquqlari inson huquqlaridir.
(Women's rights are human rights)*

Annotatsiya. Mazkur maqolada bugungi kundagi davlat boshqaruv organidagi xotin-qizlarning roli va ahamiyati haqida statistik ma'lumotlar aks ettirilgan. Shuningdek, O'zbekiston hududida amalda bo'lgan gender tengligi hamda xotin-qizlarga oid qonunchilik tahlil qilingan bo'lib, xorijiy amaliyot va tajribalar bilan ham boyitilgan. Maqolada ayollar huquqlari bu inson huquqlari ekanligi va bu bo'yicha xulosalar qismi ifoda etilgan.

Kalit so'zlar: gender tenglik, ayollar huquqlari, O'zbekiston qonunchiligi, davlat boshqaruv organidagi xotin-qizlar, inson huquqlari.

Аннотация. В данной статье представлены статистические данные о роли и значении женщин в государственном управлении на сегодняшний день. Также было проанализировано и обогащено зарубежной практикой и опытом гендерное равенство и законодательство о женщинах на практике в Узбекистане. В статье говорится о том, что права женщин являются правами человека и некоторые выводы по этому поводу.

Ключевые слова: гендерное равенство, права женщин, законодательство Узбекистана, женщины в органах государственного управления, права человека.

Abstract. This article presents statistical information about the role and importance of women in state administration today. Also, gender equality and legislation on women in practice in Uzbekistan was analyzed and enriched with foreign practices and experiences. The article states that women's rights are human rights and some conclusions about this.

Key words: gender equality, women's rights, legislation of Uzbekistan, women in state administration, human rights.

Xotin-qizlar uchun ham xalqaro miqyosda, ham mamlakat ichida inson huquqlari asosan tenglik tamoyiliga asoslanadi. Tenglik diskriminatsiyaga qarshi qonunning markaziy elementi va ayollar huquqlari bo'yicha Yevropa va xalqaro huquqning asosiy mavzusidir. Shunga qaramay, jamiyatda ayollarning kamsitilishi, erkaklarga nisbatan kamroq tenglik va erkinlik holatlari saqlanib qolmoqda. Bu qonunlar, konvensiyalar va sud amaliyotida qo'llaniladigan tenglik tushunchasini qayta ko'rib chiqishga undaydi. Ushbu maqola O'zbekistondagi qonunlarini tanqidiy tahlil qilish orqali ayollar huquqlari, gender tenglik va xotin-qizlarning inson huquqlarini yoritishga qaratilgan. Asosiy e'tibor O'zbekistonga qaratilgan

bo'lsa-da, shunga o'xshash tahlil Yevropa yoki xalqaro huquqqa nisbatan qo'llanilishi mumkin.

Ayollar dunyo aholisining ko'p qismini tashkil etishiga qaramay, ayollar erkaklar bilan to'liq teng huquqli bo'lgan jamiyat hali ham yo'q. Masalan, 1996 yilda ayollar butun dunyo bo'ylab hukumatlardagi vazirlik lavozimlarining atigi 7 foizini egallashgan. Tadbirkorlik va oliy ta'lim sohasida yuqori lavozimdagi ayollar soni bo'yicha ko'rsatkichlar o'xshash. Ayollar hali ham kundalik hayotda keng tarqalgan diskriminatsiyaga uchramoqda va ko'pincha rivojlangan mamlakatlar, shuningdek, rivojlangan mamlakatlarning ijtimoiy hayotida munosib vakillikka ega emaslar. Birlashgan Millatlar Tashkiloti har doim ayollarning inson huquqlarini ta'minlash genderga asoslangan kamsitishning barcha shakllarini bartaraf etishi va ularga fuqarolik, siyosiy, iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy hayotning barcha sohalarida to'liq ishtirok etish imkonini berishi kerakligini ta'kidlab keladi.

Ayollar huquqlari - bu qariyb 70 yil avval sayyoramizdagi har bir inson uchun Birlashgan Millatlar Tashkiloti tomonidan mustahkamlab qo'yilgan asosiy inson huquqlaridir. Bu huquqlarga zo'ravonlik, qullik va kamsitishlardan xoli yashash, ta'lim olish, mulkka egalik qilish, ovoz berish, adolatli va teng ish haqi olish huquqlari kiradi. Birlashgan Millatlar Tashkiloti Bosh Assambleyasi xotinqizlarning taraqqiyot va tinchlikka qo'shgan muhim hissasini e'tirof etgan holda va dunyoning ko'p joylarida hali ham ayollar teng huquqlarga ega emasligidan xavotir olib, Birlashgan Millatlar Tashkiloti Bosh Assambleyasi 1976-1985 yillarni "Birlashgan Millatlar Tashkilotining ayollarning milliy manfaatlarini dunyo bo'ylab qo'llab-quvvatlash uchun o'n yilligi" deb e'lon qildi. Ayollar uchun o'n yillikning eng muhim yutug'i ayollarga nisbatan kamsitishning barcha shakllariga barham berish to'g'risidagi konvensiyaning qabul qilinishi (1979) va tezda kuchga kirishi (1981) bo'lib, unda ayollarga nisbatan diskriminatsiyaga barham berish, gender tengligi va ayollar huquqlarini kengaytirishning barcha tamoyillarini amalga oshirish bo'yicha qo'mita tashkil etilgan.

Milliy ayollar harakati, o'z navbatida, so'nggi o'n yillikdagi jahon konferensiyalariga katta ta'sir ko'rsatdi va ushbu harakat Nyu-Yorkdagi Bolalar sammitida (1990) qiz bolaning alohida ehtiyojlari haqida; Rio-de-Janeyrodagi Yer sammitida ayollarning barqaror rivojlanishdagi markaziy roli (1992); Qohiradagi aholi konferensiyasida ayollarning reproduktiv huquqlari (1994) va Kopengagendagi ijtimoiy sammitda (1995) qashshoqlikni bartaraf etishda ayollarga alohida e'tibor qaratildi.^[1] "Human rights today", 38-bet]

Statistikaga qaraydigan bo'lsak, hozirda O'zbekiston aholisi taxminan 34 million 290 ming kishini bo'lsa va shundan 50,3% ini ayollar tashkil qiladi, ya'ni jamiyatda ayollarga nisbatan erkaklar kam. Ammo shunga qaramasdan, davlat boshqaruvi sohasida xotin-qizlarning roli erkaklarning rovidan ancha pastdir. Bu jarayonni oldini olish maqsadida so'nggi yillarda Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev bilan birga hukumat va jamiyatda ayollar uchun juda keng ijobiy

¹ "Human rights today", UN publication 1998; 38-bet

o'zgarishlar bo'lmoqda. O'zbek oilasida hal qiluvchi rol o'ynaydigan ayollar mamlakatda o'z haq-huquqlari yildan yilga tiklanganligiga, keng imkoniyatlar eshiklari ochib berilganligiga guvoh bo'lib kelishmoqda. Masalan, Prezidentimiz Respublika jamoat xotin-qizlar kengashini tashkil etish tashabbusi bilan chiqdilar va bu, o'z navbatida, jamiyatda ayollar rolini oshirishga qaratilgan islohotlarning mantiqiy davomidir.

Bugungi kunda xotin-qizlarga bo'lgan e'tibor, imkoniyatlar va imtiyozlarga nazar solsak, taxminan 10-15 yil oldinga taqqoslaydigan bo'lsak, bu ko'rsatgich juda ham shiddat bilan o'sib borayotganini guvohi bo'lamiz va buni anglash qiyin bo'lmaydi. Xususan, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning (05.03.2021 yildagi PQ-5020) "Xotin-qizlarni qo'llab-quvvatlash, ularning jamiyat hayotidagi faol ishtirokini ta'minlash tizimini yanada takomillashtirish choratadbirlari to'g'risida" gi qarori va Gender tenglik masalasi davlat siyosati darajasiga ko'tarilib, O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Senatining (28.05.2021 yildagi SQ-297-IV-son) qarori asosida sohaga oid 25 ta qonunchilik hujjati qabul qilindi, shuningdek shu qaror asosida O'zbekiston Respublikasining Gender tenglikni ta'minlash masalalari bo'yicha komissiyasi, O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Senatida Xotin-qizlar va gender tenglik masalalari qo'mitasi tashkil etildi. Bu harakatlarning barchasi jamiyatimizdagi xotin-qizlarning nafaqat huquq va manfaatlarini qonuniy ravishda himoya qilishga, balki jamiyat va davlat boshqaruvida ularning teng ishtirok etishini ta'minlash, xotin-qizlarni ijtimoiyhuquqiy jihatdan qo'llab-quvvatlash, shuningdek, ularni tazyiq va zo'ravonlardan himoya qilishga asosiy e'tibor qaratilgan.

Afsuski, mamlakatimizda ayollarga berilayotgan shuncha e'tibor, imkoniyatlarga qaramay, vazirlik lavozimlarida va parlamentda ishlayotgan ayollar bo'yicha 2021-yil 1-yanvargacha bo'lgan muddatni aks ettiruvchi vazirlik lavozimlarida va parlamentda ayollarning ulushi bo'yicha tuzilgan mamlakatlar reytingida O'zbekiston "Parlamentdagi ayollar" bo'yicha 2% foizdan 4,9% ni ko'rsatmoqda va o'z navbatida eng quyi o'rinlarda, ya'ni 180-o'rinda turganligi achinarli holatdir. Ammo "Vazirlik lavozimlarida ayollar" bo'yicha 30% dan 34.9% foizni tashkil etadi va 46-o'rinni, shuningdek, Germaniya, Kanada, AQSH davlatlaridan oldingi qatordan o'rin egallaganimiz bilan faxrlansak arziydi.

Shu o'rinda, xorijiy hamkorlarimiz tomonidan O'zbekiston hududida ayollar huquqlarini himoya qilish, gender tengligi, ayollarning uyg'un rivojlanishi, ularning katta ijodiy va ma'naviy salohiyatini amalda tadbir etish uchun olib borilgan siyosat haqida aytgan gaplardan iqtibos keltirsak maqsadga muvofiq bo'lardi.

AQSh Ayollar tashkilotlari milliy kengashining raisi, Ayollarni o'rganish va o'qitish instituti prezidenti Syuzan Skanlanning fikr bildirishicha, O'zbekistonda ayollar huquqlarining himoyasi bo'yicha qabul qilinayotgan choratadbirlar yuqori bahoga munosibdir. "O'zbekiston ta'limning boshlang'ich bosqichidanoq qizlarning yuqori maosh to'lanadigan kasblarga (ilm-fan, texnologiya, injeneriya va boshqalar) tayyorlanishi nuqtai nazaridan boshqa

mamlakatlardan, shu jumladan, Amerika Qo'shma Shtatlaridan oldinda, deb hisoblaydi u. Respublikaga safarlarim chog'ida qizlar orasida bunday bitiruvchilarni ko'p uchratdim, men ularning sa'y-harakatlari va muvaffaqiyatlaridan quvonaman. Ayollarni ijtimoiy jihatdan qo'llab-quvvatlash yuzasidan ko'rilyotgan choratadbirlar, ayniqsa, qishloq joylarda ayollar ehtiyojlariga qaratilyotgan e'tibor alohida diqqatga sazovordir. O'zbekistonga birinchi safarim chog'ida butun mamlakat bo'ylab homilador ayollar va yosh onalarga maxsus tibbiy xizmat ko'rsatadigan sayyor guruhlarning faoliyati bilan tanishdim. Bunday usulni Amerikada ham qo'llasa bo'ladi".

Fuqarolik jamiyati muammolari tadqiqot markazining (Ukraina) direktori Vitaliy Kulik qayd etishicha, gender munosabatlari butun madaniyatni, jamiyat qurilishi, davlat institutlari, qaror qabul qilish usullari va fikrlash uslubini o'zida mujassam etadi. Ular tilda, urf-odatlarda, san'at va hatto ishlab chiqarishda ham o'zining o'chmas izini qoldiradi. "O'zbekistonda maksimal darajadagi bandlikni ta'minlashga, ishlaydigan ayollarning daromadlarini oshirishga yo'naltirilgan samarali gender siyosati ishlab chiqilgan va u hayotga tadbiq etilmoqda, kasb-hunar kollejlari va oliy o'quv yurtlarining bitiruvchi qizlari bandligi ta'minlanishiga ko'maklashish amalga oshirilmoqda. "Ayollarning huquq va erkinliklari ta'minlanishi, ularning farovonligi va ijtimoiy himoyasi yaxshilanishi bo'yicha majmuaviy chora-tadbirlarning amalga oshirilishi bo'yicha O'zbekiston tajribasi Markaziy Osiyo davlatlari uchun davlat gender siyosatining modeli bo'lishi mumkin, ayrim masalalarda esa u jinslar teng huquqliligi ta'minlanishidagi Yevropa tajribasini ham boyitadi", deb hisoblaydi V.Kulik.^[2]

Xulosa qilib shuni aytishim mumkinki, oliy ma'lumotli mutaxassis, bunyodkor, yangiliklar yaratuvchi, ijodkor bo'lgan bugungi O'zbekiston xotin-qizlari o'zining mehnatkashligi, iqtidori va salohiyati, kuchi bilan ulkan natijalarga erishib kelmoqda. Ayni paytda ular oila va jamiyatimizda tinchlik, totuvlik, farovonlik va hamjihatlikni ta'minlashdek mas'uliyatli vazifalarni ham, hattoki, o'zining nozik yelkasida ko'tarib kelmoqda.

Davlat tomonidan xotin-qizlarni har tomonlama qo'llab-quvvatlash, ularning iste'dod va intilishlarini yuzaga chiqarish uchun barcha shart-sharoit yaratish borasida izchil ishlar olib borilyotganligini bilamiz va buning guvohi bo'lib kelmoqdamiz. Bu yo'nalishdagi islohotlarning natijalari xalqaro hamjamiyat tomonidan yuqori baholangani holda O'zbekiston ayollari alohida e'zoz va hurmat topgan mamlakat sifatida nom qozondi. Albatta, shuni ta'kidlab o'tish joizki, O'zbekistonda ayollar huquqini himoya qilish, ularga erkinlik, tenglik, qulay sharoit yaratib berish davlat siyosati darajasigacha ko'tarilgan desak mubolag'a bo'lmaydi.

Zero, xotin-qizlar huquqlari inson huquqlaridir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. "Bugungi inson huquqlari", Birlashgan Millatlar Tashkiloti nashri, 1998-yil.

² <http://uzbekistan-geneva.ch/xalqaro-ekspertlar-o-zbekiston-ayollar-huquq-va-manfaatlarini-himoya.html>

-
2. Richard Clayton and Hugh Tomlinson, Oxford University Press; Updated edition (November 6, 2003).
 3. Inson huquqlari darslik.